

Rosse woelmuis

Myodes glareolus

De rosse woelmuis heeft een voor een woelmuis vrij spitse snuit en duidelijk uitstekende oren. De vacht is op de rug en de kop opvallend rossig bruin, de flanken zijn grijs en de buik is witgrijs. De kop-romplengte is tot 13,5 cm, de staart is tweekleurig en relatief lang, ongeveer de helft daarvan. Het lichaamsgewicht is maximaal 40 g (VIRO & NIETHAMMER 1982). In tegenstelling tot de andere woelmuizen is de rosse woelmuis overdag regelmatig te zien, foeragerend tussen de bladeren in een bosrijke omgeving. De soort laat zich eenvoudig met inloopvallen vangen en zijn aanwezigheid is dus relatief makkelijk vast te stellen. Veel waarnemingen hebben dan ook betrekking op vangsten.

Leefomgeving

De rosse woelmuis is een bewoner van vochtige loof- en naaldbossen met een humeuze bodem en weelderige ondergroei (POLLARD & RELTON 1970), maar komt ook voor in houtwallen en heggen, heiden, rietruigten en kruidenvegetaties. In zowel het westen als het noorden van Nederland is de soort talrijk in laagveenmoerassen met moerasbos en verrijgd riet.

Voedsel

Het voedsel bestaat hoofdzakelijk uit groene plantendelen, maar in de zomer en herfst worden ook noten en zaden en, vooral in het voortplantingsseizoen, dierlijk voedsel als insecten, wormen en slakken gegeten. Voor de winter worden voedselvoorraden aangelegd.

Areaal

De rosse woelmuis is een Palearctische soort. In het noorden reikt het verspreidingsgebied tot in Lapland, in het zuiden tot in Noord-Spanje, Italië en Noord-Griekenland. In de Balkan is het voorkomen voornamelijk beperkt tot berggebieden. De aanwezigheid in Zuidwest-Ierland is een gevolg van recente introductie. De soort ontbreekt op de eilanden in de Middellandse Zee en op IJsland. Een geïsoleerde populatie leeft langs de noordkant van Turkije. In oostelijke richting reikt het areaal bijna tot aan het Baikalmeer.

Voorkomen in Nederland

Prehistorie

De oudste resten van rosse woelmuizen na de ijstijden zijn gevonden bij een opgraving van een mesolithisch jachtkamp bij Hardinxveld-Giessendam (ZH) (5500-5400 v. Chr.) (WIJNGAARDEN-BAKKER ET AL. 2001). Uit het Midden- en Laat-Neolithicum (4200-2000) zijn verschillende vond-

▶ Rosse woelmuis.
Foto: Rudmer Zwerver.
Bank vole.

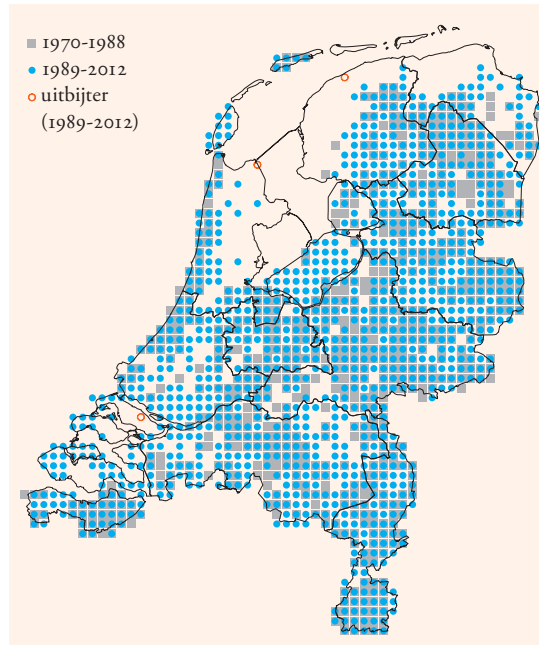
sten gedaan, en ook is er een vondst uit de Bronstijd (2000-800 v.Chr.). Opmerkelijk is dat er geen vondsten zijn vermeld bij opgravingen uit de Romeinse tijd, maar wel weer uit de Middeleeuwen.

Historische gegevens tot 1946

In de tweede helft van de negentiende eeuw werd de rosse woelmuis voor het midden, zuiden en oosten van het land en in de kuststreek tussen Hoek van Holland (ZH) en Egmond aan Zee (NH) als vrij algemeen maar weinig talrijk beschouwd (SCHLEGEL 1862). Ook werd het voorkomen in de buurt van de stad Groningen gemeld (VAN BEMMELEN 1864). In de eerste helft van de twintigste eeuw werd dit beeld aangevuld, vooral door het onderzoek van braakballen van uilen (SCHREUDER 1945).

Periode 1946-1969

Uit deze periode zijn meer gegevens beschikbaar. In Friesland werd de rosse woelmuis aangetroffen in de bossen van Gaasterland en in het zuidoosten van de provincie. Er waren nog steeds geen waarnemingen van de klei- en veengebieden van Groningen, Friesland en Noord-Holland, van de Waddeneilanden en van de Zeeuwse eilanden. De soort was inmiddels wel vastgesteld in Zeeuws-Vlaanderen. In het westen waren meldingen bekend van de duinstrook van Hoek van Holland tot aan Petten (NH). In het Zuid-Hollands-Utrechts veenweidegebied kwam hij plaatselijk voor in grote veenmoerassen en hier en daar langs de rivieren. De soort was ook bekend van het Naardermeer en Boskoop (ZH). Het voorkomen in het midden, oosten en zuiden van het land werd bevestigd (VAN WIJNGAARDEN ET AL. 1971).

Periode 1970-1988

In deze periode is voor een groot deel van het land de aanwezigheid van de rosse woelmuis vastgesteld. Het ontbreken van waarnemingen uit Zuid-Drenthe, Salland, de Achterhoek, de Veluwe, de Utrechtse Heuvelrug en oostelijk Noord-Brabant berust op gebrek aan onderzoek. Het ontbreken in de zeekelegebieden in Groningen en Friesland, in Noord-Holland ten noorden van het Noordzeekanaal en buiten het binnenduingebied, in delen van het Zuid-Hollands-Utrechts veenweidegebied en op vrijwel alle Zuid-Hollandse en Zeeuwse eilanden werd bevestigd.

De soort heeft hier en daar wel nieuwe gebieden gekoloniseerd, zoals in de Biesbosch, nadat daar het getij was verdwenen door de aanleg van de Haringvlietdam in 1970. In de Noordoostpolder en Oost-Flevoland is de soort plaatselijk aangetroffen in bossen en rietstroken. De eerste vangst in Zuid-Flevoland is uit 1981. In het veenweidegebied van Holland en Utrecht werd de soort plaatselijk (wederom) vastgesteld in moerassen met veel ruigte en moerasbos. Op de Waddeneilanden werd de rosse woelmuis in 1987 voor het eerst aangetroffen op Terschelling, waar hij op acht verschillende plaatsen werd gevangen. Er is een vermoeden dat de soort hier na 1984 onopzettelijk is ingevoerd via transport van riet, hooi en stro (DE WIJS 1989).

Periode 1989-2012

In deze periode is de rosse woelmuis in een groot deel van het land aangetroffen, met uitzondering van delen van het zeekelegebied in Groningen en Friesland en het agrarisch gebied in Noord-Holland boven het Noordzeekanaal.

In 1999 verscheen de rosse woelmuis ook op Texel, vermoedelijk door transport van riet, hooi of stro (TWISK 1999). Momenteel heeft hij al een groot deel van het eiland veroverd. Ook de IJsselmeerpolders en delen van de Zuid-Hollandse en Zeeuwse eilanden zijn gekoloniseerd. Tot in 1988 was de rosse woelmuis in Zeeland uitsluitend bekend van Zeeuws-Vlaanderen, maar in 1994 werd de eerste rosse woelmuis gesignaleerd op Schouwen bij Renesse,

Rosse woelmuis.
Foto: Willy van Lanen.
Bank vole.

▲
Rosse woelmuis.
Foto: Tim Hofmeester.
Bank vole.

waarschijnlijk aangevoerd met rijshout (BEKKER & MOSTERT 1998). In de daaropvolgende jaren was de uitbreiding op Schouwen goed te volgen bij het onderzoek van braakballen van kerkuilen. De soort verspreidde zich stukje bij beetje en in 2007 was De Schelphoek, 4 km zuidzuidoostelijk van Renesse, gekoloniseerd. De soort ontbreekt nog op Duiveland. In 2012 heeft de rosse woelmuis via aanplant langs de Brouwersdam de Punt van Goeree (ZH) weten te bereiken en het is slechts een kwestie van enkele jaren voordat ook Goeree is gekoloniseerd (DE KRAKER 2005-2012).

Vooralsnog ontbreekt de soort op Flakkee. Bij Middelhar nis op Goeree wordt in 2008 al wel een schedelrest in een braakbal van een ransuil gevonden, maar deze prooi is vermoedelijk elders gevangen.

Vanuit Noord-Brabant is Zuid-Beveland en daarna Walcheren gekoloniseerd via groenstroken met bosaanplant langs de autosnelweg en de spoorlijn die ruim 25 jaar oud zijn (BEKKER & MOSTERT 1998, 2001). Ook Noord-Beveland is inmiddels gekoloniseerd.

Op Tholen en Sint Philipsland is de soort wel gevangen rond het Rammegors ten zuidoosten van Sint Philipsland, maar van het overige deel van deze eilanden ontbreken nog vangsten. Verdere kolonisatie is ook hier slechts een kwestie van tijd.

Op Voorne-Putten, in de Hoekse Waard en bij IJsselmonde in Zuid-Holland is momenteel een soortgelijke ontwikkeling zichtbaar. De rosse woelmuis is hier inmiddels op een aantal locaties aangetroffen.

Veranderingen en oorzaken

De rosse woelmuis heeft zijn areaal in veel gebieden in het westen en noorden van het land uitgebreid. De aanplant en veroudering van bossen en bosjes heeft hierbij een belangrijke rol gespeeld. Vooral binnen en rond de Randstad heeft de rosse woelmuis geprofiteerd van de aanplant van recreatiebossen. Ook in Flevoland is de soort inmiddels in vrijwel alle aangelegde bossen aangetroffen.

Op de Zeeuwse- en Zuid-Hollandse eilanden heeft de soort zich kunnen uitbreiden via de Deltawerken en andere nieuwe verbindingen, in combinatie met de aanleg van groenstroken en recreatiebossen.

Bedreigingen en bescherming

Het areaal van de rosse woelmuis is in de afgelopen decennia in Nederland flink uitgebreid en de soort wordt thans niet bedreigd.

Kees Mostert

SUMMARY

Bank vole Myodes glareolus

The bank vole is common in most of the Netherlands, except for parts of Groningen, Friesland and Noord-Holland. It has its habitat in humid, deciduous and coniferous forests as well as other types of tall vegetation. In the north and west of the country, it is mostly found in wooded fens with tall reeds. The bank vole has been able to further expand its range, particularly in the north and west of the country, thanks to afforestation and forest aging.